

DISTANCIJSKI DELIKT U EUROPSKOM MEĐUNARODNOM PRIVATNOM PRAVU

Rajko, Paolo

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, FACULTY OF LAW / Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:118:176548>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-03**

PRAVI

Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

PRAVNI FAKULTET
SVEUČILIŠTA U RIJECI

Paolo Rajko

DISTANCIJSKI DELIKT U EUROPSKOM MEĐUNARODNOM PRIVATNOM PRAVU

(diplomski rad)

Student: Paolo Rajko

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Ivana Kunda

Rijeka, 2016.

SAŽETAK

Distancijski delikt tema je ovog rada. Odredbe o određivanju međunarodne nadležnosti i mjerodavnog prava za slučajeve izvanugovorne odgovornosti zauzimaju važno mjesto u propisima međunarodnog privatnog prava radi učestalosti takvih slučajeva u prekograničnom okružju.

Ključne riječi: izvanugovorna odgovornost, distancijski delikt, nadležnost, mjerodavno pravo, štetni događaj, štetna radnja, štetna posljedica

SUMMARY

Delict at distance (multi-state delict) is the topic of this paper. Provisions international jurisdiction and applicable law for non-contractual liability take an important position among rules of private international law due to the frequency of those cases in the cross-border environment.

Key words: non-contractual liability, delict at distance, multi-state delict, jurisdiction, applicable law, harmful event, harmful act, harmful consequence

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	0
SUMMARY	0
SADRŽAJ	1
1. UVOD	2
2. POJAM DELIKTA.....	4
3. DISTANCIJSKI DELIKT	6
4. POSEBNA NADLEŽNOST U STVARIMA POVEZANIM S DELIKTIMA ILI KVAZIDELIKTIMA U EUROPSKOM MEĐUNARODNOM PRIVATNOM PRAVU	7
3.1. Načelo ubikviteta	7
3.1.1. Bier	8
3.1.2. Shevill.....	10
3.1.3. X i Martinez	13
3.2. Razlikovanje izravne i neizravne štete.....	16
3.2.1. Dumez	17
3.2.2. Marinari	20
3.2.3. Kronhofer	23
3.2.4. Zuid-Chemie.....	24
3.2.5. Kainz	26
5. MJERODAVNO PRAVO ZA IZVANUGOVORNE ODNOSI U EUROPSKOM MEĐUNARODNOM PRIVATNOM PRAVU	28
5.1 Opće pravilo.....	28
5.2 Posebna pravila	30
6. SLIČNOSTI I RAZLIKE IZMEĐU UREDBE BRUXELLES I BIS I UREDBE RIM II.....	32
7. ZAKLJUČAK.....	33
POPIS KRATICA	35
LITERATURA.....	36

1. Uvod

U ovom diplomskom radu istražiti ćemo i objasniti pojam distancijskog delikta u međunarodnom privatnom pravu te vidjeti kako su distancijski delikti uređeni uredbama međunarodnog privatnog prava i naposljetku, kako sudovi tumače odredbe tih uredbama o nadležnosti i mjerodavnom pravu u praksi. U ovom se radu nećemo baviti distancijskim deliktom u slučajevima intelektualnog vlasništva koji radi svoje složenosti trebaju biti tema zasebnog rada.

Počevši s predmetom *Bier*¹ u kojem se nadležnost određivala Konvencijom o nadležnosti i priznavanju te izvršavanju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima iz 1968.² (dalje: Konvencija) prvi se puta pojavljuje distancijski delikt kao specifična vrsta delikta. Kako ćemo vidjeti dalje u radu, ona je bila zamjenjena Uredbom Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima³ (dalje: Uredba Bruxelles I), a na snazi je trenutno Uredba (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima⁴ (dalje: Uredba Bruxelles I bis) koja je zamjenila Uredbu Bruxelles I. Odredbi čl. 5. st. 3. Konvencije koja se tiče posebne nadležnosti u pogledu delikta i kvazi-delikta dodan je dio „ .. ili mogao nastati štetan događaj.“ u Uredbi Bruxelles I.

Većina predmeta odvijala se u vrijeme prije nego je Uredba Bruxelles I (a potom i Uredba Bruxelles I bis) stupila na snagu te su stoga potpadale pod nadležnost Konvencije pa se samim time i redni broj članaka iz Konvencije ne podudara s onima iz Uredbe Bruxelles I i Bruxelles I bis. Radi preglednosti, u daljnjim ćemo poglavljima isključivo koristiti broj članka iz Uredbe Bruxelles I bis.

¹ Presuda *Handelswekerij G. J. Bier B. V. v Mines de Potasse d'Alsace SA*, C-21/76 , EU:C:1976:166

² Konvencija o nadležnosti i priznavanju te izvršavanju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, 1968., SL L 147/5, 10.6.2009.

³ Uredba Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, SL L 12, 16.1.2001.

⁴ Uredba (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (preinačena), SL L 351/1, 23.7.2011.

Mjerodavno pravo u europskom međunarodnom privatnom pravu uređuje Uredba (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze⁵ (dalje: Uredba Rim II).

U zadnjem poglavlju objasniti ćemo kako se dvije spomenute uredbe nadopunjuju i zajednički stvaraju pravo u pogledu distancijskog delikta.

⁵ Uredba (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze („Rim II”), SL L 199/40, 31.7.2007.

2. Pojam delikta

Zakon o obveznim odnosima (dalje: ZOO) o izvanugovornoj odgovornosti za štetu kaže: „*Tko drugome prouzroči štetu, dužan je naknaditi je ako ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivnje te se predmnjeva obična nepažnja.*“. Za štetu se odgovara i u drugim slučajevima predviđenim zakonom, bez obzira na krivnju.⁶ Šteta je umanjeње nečije imovine (obična šteta), sprječavanje njezina povećanja (izmakla korist) i povreda prava osobnosti (neimovinska šteta).⁷

Izvanugovorna je odgovornost za štetu odgovornost za štetu koja ne proizlazi iz povrede obveze iz pravnog posla, nego proizlazi iz štetnikove radnje kojom je oštećeniku počinjena šteta, tj. iz građanskog delikta.⁸ Građanski delikt štetna je radnja na osnovi koje izvorno i samostalno nastaje odnos odgovornosti za štetu. Njime se stvara novi odnos između štetnika i oštećenika koji do tada nije postojao.⁹ Sve se štetne radnje mogu podijeliti na građanske delikte i povrede obveznog odnosa s obzirom na to kako su nastale. Pod građanskim ili civilnim deliktom razumijeva se ona štetna radnja koja nastaje neovisno o nekoj ranijoj obvezi štetnika prema oštećenome i može biti samostalan temelj odgovornosti za štetu sama po sebi. To može biti nedopuštena pozitivna radnja (*commissio*) ili nedopušteno propuštanje (*ommissio*). Ostvarenje rizika nastanka štete od opasne stvari ili djelatnosti može nastati kao građanski delikt i kao povreda obveznog odnosa. Kod ove vrste prouzročenja štete često može iz istog štetnog događaja nastati istodobno i građanski delikt i povreda obveznog odnosa, ovisno o ranijem odnosu štetnika i oštećenika. Primjer su štete nastale u prometu. Šteta koju su pretrpjeli putnici stvara ugovornu odgovornost prijevoznika, a šteta nastala trećim osobama stvara građanski delikt i izvanugovornu odgovornost prijevoznika za štetu koju su te treće osobe pretrpjele. Štetna se radnja može izvršiti na osobi, stvarima, činidbama i stanjima, a šteta se reflektira na pravima i interesima (objekt štetne radnje i štete nije isti). Štetna radnja iz koje proizlazi obveza na popravak štete naziva se građanskim deliktom čime se razlikuje od kaznenog delikta. Za građanski delikt nisu bitne karakteristike same radnje, već ga propisi određuju općenito, kao „prouzročenje štete“, tj. važno je samo da je prouzročena nekakva šteta.¹⁰

⁶ ZOO, Narodne novine, br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, čl. 1045.

⁷ Ibid., čl. 1046.

⁸ Bukovac Puvača, Maja, Slakoper, Zvonimir, Belanić, Loris, Obvezno pravo, Posebni dio II., Izvanugovorni obvezni odnosi, Novi informator, Zagreb, 2015., str. 50.

⁹ Klarić, Petar, Vedriš, Martin, Građansko pravo – Opći dio, stvarno pravo, obvezno i nasljedno pravo, XIV. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2014. str. 587.

¹⁰ Bukovac Puvača, M., Slakoper, Z., Belanić, L., op. cit., str. 65.

U hrvatskom odštetnom pravu, deliktna sposobnost fizičkih osoba izravna je posljedica životne dobi (godina) i duševnog zdravlja.¹¹ Pravna osoba, kao štetnik, također mora biti deliktno sposobna. Prema hrvatskom pravu, svaka je pravna osoba i deliktno sposobna jer je to društvena tvorevina kojoj je priznato svojstvo pravnog subjekta od strane pravnog poretka. Štetne radnje njezinih tijela jesu vlastite radnje same pravne osobe, dok za radnje fizičkih osoba koje su njezini zaposlenici, a u redu ili u vezi s radom nanesu štetu trećim osobama, odgovara prema pravilima odogovornosti za drugog.¹²

Svaka osoba može biti oštećenik, odnosno biti subjekt kojem je povrijeđeno subjektivno pravo ili interes nekom štetnom radnjom. Svojstvo oštećenika može imati svaka fizička i pravna osoba, tj. pravni subjekt s pravnom sposobnošću. Neposredni oštećenici su oni oštećenici čija su imovinska ili neimovinska dobra neposredni objekti štetne radnje ili ostvarenja rizika opasne stvari ili djelatnosti. Posredni oštećenici u nekim slučajevima također imaju pravo na naknadu štete iako njihova dobra nisu neposredni objekti štetne radnje ili ostvarenog rizika.¹³

¹¹ Ibid., str. 58.

¹² Ibid., str. 60.

¹³ Bukovac Puvača, M., Slakoper, Z., Belanić, L., op. cit., str. 61.

3. Distanzijski delikt

Distanzijski delikti građanskopravni su delikti u kojima se mjesto počinjenja štetne radnje (*locus actus*) i mjesto gdje je štetna posljedica nastupila (*locus damni*) te mjesto nastanka daljnje štete, odnosno neizravne (indirektne štete, nalaze u različitim državama.¹⁴

Mjesto štetne radnje mjesto je gdje se nalazi oštećenik u vrijeme počinjenja delikt, a to može biti i više povezanih radnji. Smatra se da pripreme radnje oštećenika nisu odlučujuće. U odnosu na mjesto štetne posljedice, mjesto štetne radnje je u većini slučajeva lakše odrediti.¹⁵ Mjesto štetne posljedice mjesto je gdje se nalazi pravno zaštićeni interes ili dobro koje je povrijeđeno. Poveznica mjesto posljedice (*locus damni*) određuje se u skladu s tzv. „simpatije sa žrtvom“, načela koje daje prednost oštećeniku. Ta se poveznica u većini slučajeva poklapa s pravom države oštećenikova boravišta.¹⁶ Mjesto neizravne štete mjesto je nastanka daljnje štete. Štetnik u slučaju višestrukih šteta neće moći predvidjeti posljedice u pogledu nadležnosti i mjerodavnog prava, stoga se mjesto neizravne štete ne uzima za poveznicu.¹⁷

Distanzijski se delikt u pravu Europske unije, iako izravno ne spominje, uređuje kroz Uredbu Bruxelles I bis koja uređuje sudsku nadležnost¹⁸ te Uredbu Rim II koja uređuje mjerodavno pravo koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze. Sud Europske unije (dalje: Sud EU) smatra kako pojam „deliktne i kvazi-deliktne odnosi“ treba tumačiti autonomno, odnosno odvojeno od tumačenja danog od strane nacionalnih prava država članica.¹⁹

¹⁴ Bouček, Vilim, Uredba Rim II – Komunitarizacija europskog međunarodnog deliktneog prava – Drugi dio: Opći poveznice deliktneog statuta Uredbe Rima II Harmonizacija hrvatskog MPP-a, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 45., 3/2008., str. 491.

¹⁵ Ibid., bilj. 31.

¹⁶ Ibid., bilj. 32.

¹⁷ Ibid., bilj. 33.

¹⁸ *Op. a.*, distanzijski delikt u smislu Konvencije i Uredbe Bruxelles I (bis) obraditi ćemo kroz sudsku praksu.

¹⁹ Tomljenović, Vesna, Posebna međunarodna nadležnost u sporovima izvanugovorne odgovornosti za štetu – neka otvorena pitanja tumačenja i kvalifikacije, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 19., Supplement, 1998., 884. str.

4. Posebna nadležnost u stvarima povezanim s deliktima ili kvazideliktima u europskom međunarodnom privatnom pravu

Distancijski delikt jedno je od glavnih obilježja u pogledu nadležnosti u nekoliko slučajeva u europskom međunarodnom privatnom pravu. U daljnjim ćemo podnaslovima kroz predmete iz sudske prakse obraditi načelo ubikviteta te razlikovanje izravne i neizravne štete.

3.1. Načelo ubikviteta

Izraz „mjesto gdje se štetni događaj dogodio“ nije izričito definiran u čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis. Sud EU-a je kroz dugi niz odluka, utvrdio da se to mjesto može shvatiti na dva načina, jedno kao mjesto gdje je nastao događaj koji je uzrokovao štetu („*the harmful event giving rise to the damage occurred*“), odnosno mjesto uzročnog događaja i drugo kao mjesto nastanka štete. Oba se mjesta smatraju jednakima u pogledu nadležnosti, a izbor među njima leži na tužitelju. Davanjem nadležnosti samo mjestu uzročnog događaja, čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis izgubio bi na značaju pošto je uobičajeno da osoba djeluje tamo gdje joj je prebivalište te bi stoga čl. 4. Uredbe Bruxelles I bis djelovao na štetu čl. 7. st. 2. iste uredbe.²⁰ Takozvano načelo ubikviteta omogućava izbjegavanje biranja između aktivnosti štetnika i rezultata takve aktivnosti davanjem značaja na oba mjesta čime daje prednost tužitelju, tj. navodnom oštećeniku. U praksi, rezultati načela ne razlikuju se previše od onih koji bi bili kad bi se isključivo mjesto nastanka štete uzelo kao jedina poveznica. Tužitelj će u većini slučajeva odabrati sud svog prebivališta. Čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis ne sadrži „izbjegavajuću klauzulu“ koja bi dala prednost sudovima države koja je zajedničko prebivalište ili uobičajeno boravište obje stranke kao što takvu odredbu uključuje čl. 4. Uredbe Rim II.²¹

U daljnjim slučajevima vidjeti ćemo kako je došlo do takve primjene načela ubikviteta i kako se ono dalje razvijalo.

²⁰ Mankowski, Peter, Magnus, Ulrich, *European Commentaries on Private International Law - Brussels I bis Regulation*, 2. izd., Sellier., European Law Publishers, 2016., str. 276.-277.

²¹ *Ibid.*, str. 277.

3.1.1. Bier

U predmetu *Bier*, vrtlarsko poduzeće sa sjedištem u djelokrugu prvostupanjskog suda u Rotterdamu, Bier i zaklada Reinwater koja ima svrhu unaprjeđivati kakvoću vode rajnskog porječja podnijeli su tužbu protiv Mines de potasse d'Alsace S.A. sa sjedištem u Mulhasenu u Francuskoj radi onečišćenja vode rijeke Rajne uslijed slanog otpada koji su iz trgovačkog društva tuženika ispušteni u Rajnu.²² Zbog onečišćenja vode rijeke Rajne, nasadi tužitelja trpe štetu te je tužitelj prisiljen na skupe zahvate kako bi ju otklonila²³ te svoju tužbu obrazlažu previsokim udjelom soli u Rajni uvođenjem velikih količina otpadnih voda iz Mines de potasse d'Alsace S.A.²⁴ Rotterdamski prvostupanjski sud proglasio se nenadležnim pozivajući se na čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis (čl. 5. st. 3. Konvencije) tvrdeći kako je nadležan francuski sud gdje je štetni događaj nastao. Bier i Reinwater na tu su odluku uložili žalbu Žalbenom sudu (*Gerechtshof Den Haag*) koji je uputio Sudu EU-a pitanje u vezi s čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis i njegovim tumačenjem izraza „mjesto gdje je nastupio štetni događaj“.²⁵ Pitanje upućeno Sudu EU-a glasilo je treba li izraz „mjesto gdje se dogodio štetni događaj“ iz čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis shvatiti tako da se odnose na „mjesto gdje je nastupio događaj štete“ (mjesto gdje je nastala ili nastupila šteta) ili na „mjesto gdje je uzrokovan događaj koji je prouzročio štetu“ (mjesto gdje je počinjena ili propuštena radnja). Jedan je od glavnih problema spora kako treba tumačiti izraz „mjesto gdje je nastupio štetni događaj“. Odnosi li se taj izraz na mjesto gdje je uzrokovan događaj koji je prouzrokovao štetu, znači mjesto ispuštanja otpadnih voda u rijeku Rajnu ili je to mjesto gdje je nastupio događaj štete, gdje je nastupila sama šteta, tj. mjesto gdje se nalaze oštećeni nasadi u Nizozemskoj?

Prema Sudu EU-a, ako mjesto gdje je štetna radnja učinjena (*locus delicti commissi*) nije istovjetno s mjestom gdje su nastupile štetne posljedice (*locus damni; locus laesioni*) izraz „mjesto gdje se štetni događaj dogodio“ obuhvaća oba mjesta, tako da tuženik može biti tužen, po izboru tužitelja, u bilo kojem od ta dva mjesta.²⁶ Osim toga, valja uzeti u obzir problem između spora i suda u stvarima poput izvođenja dokaza, provjeravanja postupka, odnosno bliskost suda i predmeta spora. Konkretno, svrsihodna bi bila nadležnost rotterdamskog suda

²² *Handelskwekerij G. J. Bier B. V. v Mines de Potasse d'Alsace SA*, op. cit., para. 2.

²³ *Ibid.*, para. 3.

²⁴ *Ibid.*, para. 4.

²⁵ *Ibid.*, para. 5.

²⁶ Sikirić, Hrvoje, *Određivanje međunarodne nadležnosti Uredbe Vijeća br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o sudskoj nadležnosti i priznanju i ovrši odluka u građanskim i trgovačkim predmetima i hrvatski Zakon o međunarodnom privatnom pravu- sličnosti i razlike* iz Vesna Tomljenović, Ivana Kunda, *Uredba Bruxelles I: izazovi hrvatskom pravosuđu*, Pravni fakultet u Rijeci Rijeka, 2012., str 59.

pošto bi vještak bio u mogućnosti ekonomičnije provjeriti stvarno stanje oštećenih nasada, utvrditi jesu li isti zaista oštećeni zbog visokog saliniteta vode iz rijeke Rajne te je li zaista potrebno provođenje skupih mjera kako bi se štete ograničile nego vještak iz Francuske. Usporedno s time, također bi trebalo utvrditi i postoji li odgovornost tuženika i otići na mjesto gdje je uzrokovan događaj štete te provjeriti je li moguće da su te otpadne vode ispuštene u Francuskoj mogle biti razlog onečišćenju koje se zadržalo skroz do Nizozemske u tolikoj mjeri da mogu oštetiti nasade.

Sud EU-a u obrazloženju je presude naglasio kako tumačenje odredbe o izvanugovornoj odgovornosti za štetu mora slijediti sustav pravila o nadležnosti koja su predmet Poglavlja II Uredbe Bruxelles I bis²⁷ te kako se spomenuti sustav temelji na općoj nadležnosti države u kojoj tuženik ima prebivalište postavljenoj u čl. 4. Uredbe Bruxelles I bis,²⁸ ali s druge strane, člankom 7. iste uredbe propisan je niz posebnih nadležnosti koje se primjenjuju po izboru tužitelja.²⁹ Takvu slobodu izbora Sud EU-a obrazlaže činjenicom kako je ona uvedena radi svrsihodnog vođenja postupka, odnosno da se temelji na shvaćanju da u određenim slučajevima postoji posebno tijesna veza između spora i suda koji je pozvan da o njemu odlučuje te je stoga tužitelju omogućeno da tužbe na temelju nedopuštene radnje podnosi pred sudom „mjestu gdje se dogodio štetni događaj“.³⁰ Izreka Suda EU-a kaže da odredba čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis „mjesto gdje se dogodio štetni događaj“ nije dovoljno jasna u smislu koje bi to mjesto moglo biti, odnosno je li to mjesto gdje je iz tog događaja nastupila šteta ili mjesto uzročnog događaja. S obzirom na činjenicu da na to pitanje ne odgovaraju ni druge jezične verzije ove odredbe, Sud EU-a odlučio je kako bi tužitelj trebao biti u mogućnosti sam izabrati pred kojim će sudom podnijeti tužbu. Nepreciznost u formulaciji dozvolila je Sudu EU-a da tužitelju omogući izbor gdje će podnijeti tužbu ako uzmemo u obzir tijesnu vezu koja postoji između raznih obilježja kod obveze naknade štete, a ne čini se primjerenim odlučiti se za samo jednu od spomenutih poveznica i isključiti drugu. Svaka od njih, ovisno o konkretnom slučaju, može i kod izvođenja dokaza i kod vođenja postupka ukazati na svrsihodno rješenje.³¹ Pošto teži unifikaciji, Sud EU-a bio je fleksibilan oko tumačenja odredbe te tako i samo

²⁷ *Handelswekerij G. J. Bier B. V. v Mines de Potasse d'Alsace SA*, op. cit., para. 8.

²⁸ *Ibid.*, para. 9.;

Čl. 2. st. 1. Konvencije: „Uz poštovanje odredaba ove Uredbe, osobama s domicilom u nekoj državi članici sudi se pred sudovima te države članice, bez obzira na njihovo državljanstvo; 2. Na osobe koje nisu državljani države članice u kojoj imaju domicil primjenjuju se pravila o nadležnosti primjenjiva na državljane te države Konvencije.“

²⁹ *Handelswekerij G. J. Bier B. V. v Mines de Potasse d'Alsace SA*, op. cit., para. 10.

³⁰ *Ibid.*, para. 11.-12.

³¹ *Ibid.*, para. 17.

obrazloženje kaže da je prednost ovdje iznesenog tumačenja u tome što ne poništava rješenja koja postoje u okviru raznih nacionalnih pravnih poredaka.³²

3.1.2. *Shevill*

Nakon predmeta *Bier* koji je prvi puta utvrdio primjenu načela ubikviteta u pravilu o posebnoj nadležnosti za izvanugovornu odgovornost Uredbe Bruxelles I, u predmetu *Shevill* Sud EU-a pojasnio je primjenu načela ubikviteta na slučajeve povrede osobnosti putem tiska. Gđa Fiona Shevill državljanka je Ujedinjenog Kraljevstva s prebivalištem u Engleskoj, a radila je 3 mjeseca u mjenjačnici trgovačkog društva Chequepoint International Limited (dalje: Chequepoint) sa sjedištem u Francuskoj. Trgovačko društvo Presse Alliance SA (dalje: Presse Alliance) sa sjedištem u Francuskoj ima vlasništvo nad dnevnim novinama France-Soir koje su objavile članak o provedenoj operaciji u svrhu suzbijanja droge od strane francuske policije u jednoj od mjenjačnica kojima upravlja Chequepoint. Taj je članak spomenuo trgovačko društvo Chequepoint i mladu ženu imena Fiona Shevill-Avril. Chequepoint ima u Francuskoj mjenjačnicu u kojoj je Fiona Shevill privremeno radila prije nego se vratila u Englesku.³³ Gđa Shevill smatrala je kako spomenuti članak vrijeđa njen ugled time što implicira njenu povezanost s pranjem novca i trgovinom droge. Gđa Shevill tužila je Presse Alliance za naknadu štete na Visokom sudu Engleske i Walesa (*High Court of England and Wales*) (dalje: engleski sud) jer su novine sa spornim člankom izdane u Francuskoj i u manjem broju u Engleskoj i Walesu te ostalim državama članicama EU-a.³⁴ Prema engleskom pravu, u slučaju klevete, pretpostavlja se da šteta postoji samim činom te tužitelji nisu trebali dokazivati postojanje štete nastale člankom.

Presse Alliance prigovorio je nadležnosti engleskog suda na temelju toga što se štetni događaj u smislu čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis nije dogodio u Engleskoj te je stoga taj sud nenadležan.³⁵ Žalbeni sud (*Court of Appeal*) odbio je prigovor.³⁶ Presse Alliance žalio se i protiv te odluke Domu lordova (*House of Lords*) na temelju čl. 4. Uredbe Bruxelles I bis koji daje francuskom sudu nadležnost, a engleski sud nema nadležnost na temelju čl. 7. st. 2. Uredbe

³² Ibid., para. 23.

³³ Presuda *Fiona Shevill and Others v Presse Alliance SA*, C-68/93, EU:C:1995:61, para. 3.

³⁴ Ibid., para. 8.

³⁵ Ibid., para. 11.

³⁶ Ibid., para. 12.

Bruxelles I bis jer se štetni događaj dogodio u Francuskoj, a ne u Engleskoj.³⁷ Dom lordova odlučio je prekinuti postupak i uputiti Sudu EU-a sedam pitanja. Najprije ćemo obratiti pozornost na prvo, drugo, treće i šesto pitanje na koja je Sud EU-a odlučio dati jedinstveni odgovor. U prvom pitanju engleski je sud pitao odnosi li se izraz „mjesto gdje se štetni događaj dogodio“ iz čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis na: „Mjesto gdje su novine tiskane i puštene u opticaj“, „mjesto ili mjesta gdje pojedinci čitaju te novine“ ili „mjesto ili mjesta gdje tužitelj ima značajni ugled“ u slučaju povrede ugleda novinskim člankom.³⁸ Ukoliko je odgovor na prethodno pitanje mjesto gdje pojedinci čitaju novine, je li od važnosti da su čitatelji osobe koje osobno poznaju tužitelja ili barem znaju za tužitelja. Također, je li od važnosti razumiju li čitatelji način na koji sadržaj članka utječe na tužitelja.³⁹ U trećem pitanju, Dom lordova pitao je ukoliko je šteta počinjena u više od jedne države jer su kopije novina izdane u barem još jednoj državi osim one gdje su tiskane, smatra li se da se dogodio odvojeni štetni događaj ili štetni događaji u svakoj državi članici gdje su novine izdane u smislu čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis koji svakoj takvoj državi daje zasebnu nadležnost, te ako je tako, koliko štetan događaj mora biti, odnosno koliku mjeru ukupne štete mora prikazat.⁴⁰ Šesto je pitanje, ako u slučaju klevete nacionalni sud zaključi kako je došlo do kažnjivog čina koji je rezultirao barem nekakvom štetom ugledu, je li od važnosti za ustanovljavanje nadležnosti da su druge države članice mogle doći do drugačijeg zaključka u pogledu sličnog materijala izdanog u području njihove nadležnosti.⁴¹

Sud EU-a navedena je pitanja odlučio razmotriti zajedno te ih razumio na način kako ta pitanja traže upute kako tumačiti izraz „mjesto gdje se štetni događaj dogodio“ iz čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis, imajući na umu utvrđivanje sudova koji imaju nadležnost u pogledu postupka za naknadu štete nanесenu oštećeniku zbog izdavanja spornog novinskog članka u nekoliko država članica.⁴² Kao i u predmetu *Bier*, tužitelj mora imati izbor između oba mjesta, onog gdje je uzrokovan događaj koji je prouzročio štetu i ono gdje je nastala sama šteta. Inače bi čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis izgubio na značaju.⁴³ U slučaju namjerne klevete putem novina, do povrede ugleda i imena fizičke ili pravne osobe dolazi u mjestima gdje su novine izdane te je oštećenik poznat u tim mjestima.⁴⁴ Slijedom toga, sudovi svake države članice u

³⁷ Ibid., para. 15.

³⁸ Ibid., para 16.1.

³⁹ Ibid., para 16.2.

⁴⁰ Ibid., para 16.3.

⁴¹ Ibid., para 16.6.

⁴² Ibid., para. 17.

⁴³ Ibid., para. 27.

⁴⁴ Ibid., para. 29.

kojoj su izdane novine s člankom i u kojoj oštećenik tvrdi da je pretrpio povredu ugleda imaju nadležnost nad tim slučajem.⁴⁵ Sudovi svake države članice u kojoj su izdane novine sa spornim člankom i u kojoj oštećenik tvrdi da je pretrpio štetu svom ugledu teritorijalno su najbolje smještene za utvrđivanje počinjene klevete u toj državi i procjenu odgovarajuće štete.⁴⁶ Iako postoje nedostaci u postojanju nadležnosti više sudova o istoj stvari, tuženik uvijek ima mogućnost pokretanja postupka za cjelokupni iznos pretrpljene štete ispred suda tuženikova prebivališta ili mjesta sjedišta izdavača.⁴⁷ Zaključak, odnosno odgovor Suda EU na prvo, drugo, treće i šesto pitanje bilo je tzv. „načelo mozaika“. Oštećenik može za cjelokupnu naknadu štete tužiti pred sudovima država članica gdje je sjedište izdavača ili pred sudovima svake države članice u kojoj su novine izdane i gdje oštećenik tvrdi da je pretrpio štetu ugledu, no oni imaju nadležnost suditi samo u opsegu štete prouzročene u toj državi.⁴⁸

Iako predmet *Shevill* dijeli mnoge sličnosti s predmetom *Bier*, dijelom uključujući i konačnu presudu odnosno mogućnost tužiteljeva izbora o sudu pred kojim će podnijeti tužbu, *Shevill* se ipak razlikuje po tome što se ovdje radi o šteti temeljenoj na povredi ugleda i časti, a u predmetu *Bier* radilo se o materijalnoj šteti nad nasadima koja se mogla odmah vidjeti i izračunati. Sud EU-a u predmetu je *Shevill* prilagodio svoju presudu iz predmeta *Bier* postupcima povrede prava osobnosti putem tiska i stvorio načelo mozaika. Načelo mozaika daje prednost tužitelju, a s druge strane oduzima ju tuženiku. Oštećenik bi, ako mu se ne pruži odgovarajući forum, mogao tužiti za naknadu cjelokupne štete gdje god je ona postojala, makar i u najmanjoj mjeri što bi dovelo do *forum shoppinga* po cijelom svijetu, ili barem Europi. Načelo mozaika prepreka je takvom djeljenju nadležnosti i moglo bi se gledati kao važan dio čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis.⁴⁹ Prema tom načelu, tužitelj je tako mogao tužiti u Francuskoj, gdje je nastao uzrok štetnog događaja, za naknadu štete u cijelom iznosu ili u drugim državama članicama gdje je povrijeđen njen ugled i gdje su novine s člankom izdane, ali samo u dijelu u kojem je povrijeđen taj ugled u toj konkretnoj državi.

⁴⁵ Ibid., para. 30.

⁴⁶ Ibid., para. 31.

⁴⁷ Ibid., para. 32.

⁴⁸ Ibid., para. 33.

⁴⁹ Mankowski, P., Ulrich, B., op. cit., str. 278.

3.1.3. *X i Martinez*

X i Martinez spojeni su predmeti u kojima je počinjen distancijski delikt putem interneta. U prvom predmetu, X je njemački državljanin, osuđen na doživotnu kaznu zbog ubojstva poznatog glumca te potom pušten na slobodu uz uvjetnu kaznu.⁵⁰ Trgovačko društvo eDate Advertising (dalje: eDate) osnovano je u Austriji, a upravlja internetskom stranicom pod domenom 'www.rainbow.at'. U dijelu s vijestima, na stranici posvećenoj starim vijestima, tuženik je omogućio pristup izvješću u kojem je stajalo da su X i njegov brat oboje uložili žalbu Federalnom ustavnom sudu (*Bundesverfassungsgericht*) u Njemačkoj protiv njihovog osuđivanja.⁵¹ X je pismom pozvao eDate da ukloni obavijest o tome i suzdrži se od daljnjeg objavljivanja njegovog punog imena pri izvještavanju o njemu u vezi s počinjenim kaznenim djelom, no nije dobio odgovor. Naposljetku, eDate je uklonio spornu informaciju s internetske stranice.⁵² U drugom predmetu, francuski glumac Olivier Martinez (dalje: Martinez) i njegov otac, Robert Martinez, žalili su se pred Regionalnim sudom u Parizu (*Tribunal de grande instance de Paris*) na povredu privatnosti i kršenje prava Martineza na njegovu sliku zbog objavljivanja teksta na internetskoj adresi „www. sundaymirror.co.uk.“⁵³ Podnesena je tužba protiv trgovačkog društva MGN Limited (dalje: MGN) sa sjedištem u Ujedinjenom Kraljevstvu. MGN je prigovorio nadležnosti Regionalnog suda u Parizu jer nema dovoljne veze između čina postavljanja teksta i slika na internet i navodne štete na francuskom teritoriju.⁵⁴ Nacionalni sud tvrdi da se, ukoliko je internet sredstvo počinjenja štetnog događaja, može smatrati da se štetni događaj dogodio na teritoriju države članice samo ako postoji dovoljna materijalna ili značajna veza s tim teritorijem.⁵⁵ Nacionalni sud također smatra da odgovor na pitanje je li sud države članice nadležan baviti se tužbom podnesenom radi kršenja prava na privatnost počinjenom putem internetske stranice kojom upravlja osoba sa sjedištem u drugoj državi članici i koja je, u svojoj biti, namjenjena javnosti u toj drugoj državi članici ne proizlazi jasno u pogledu čl. 4. i čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis⁵⁶

⁵⁰ Presude , *eDate Advertising GmbH v X te Olivier Martinez i Robert Martinez v MGN Limited*, C-509/09 i C-161/10, EU:C:2011:685, para. 15.

⁵¹ Ibid., para. 16.

⁵² Ibid., para. 17.

⁵³ Ibid., para. 25.

⁵⁴ Ibid., para. 26.

⁵⁵ Ibid., para. 27.

⁵⁶ Ibid., para. 28.

U predmetu *eDate v X*, Federalni je sud zanimalo tumačenje čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis u ovom slučaju gdje je došlo do povrede prava na zaštitu osobnog života putem internetske stranice, tj. može li se povjeriti nadležnost sudu u državi članici gdje vlasnik internetske stranice nema sjedište, a tamo se može pristupiti spornom sadržaju što je, u konačnici, svaka država s pristupom internetu. Među ostalim, sud je pitao jesu li kriteriji za takvo utvrđivanje nadležnosti posebno čvrste poveznice, posebna veza između spornog sadržaja i države suda, namjera vlasnika internetske stranice, broj posjeta internetskoj stranici iz te države, itd.⁵⁷ U predmetu *Martinezu*, Regionalni sud u Parizu postavio je slično pitanje Sudu EU-a. Taj sud je još zanimalo može li kriterij za nadležnost biti stalno boravište ili državljanstvo osobe koja tvrdi da su joj povrijeđena prava osobnosti, jezik na kojem je objavljena informacija ili neki drugi čimbenik koji može ukazati na namjeru da je ta informacija specifično namjenjena javnosti iz prve države članice, mjesto gdje su se opisani događaji dogodili i/ili gdje su objavljene fotografije snimljene⁵⁸

Oba su suda postavila Sudu EU-a pitanja koja su u svojoj su biti bila kako treba tumačiti izraz „mjesto gdje se štetni događaj dogodio ili se može dogoditi“ iz čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis u slučaju navodne povrede osobnih prava postavljanjem sadržaja na internetsku stranicu.⁵⁹ Sud EU-a na umu je imao da se po utvrđenoj sudskoj praksi, odredbe Uredbe tumače neovisno, po svojoj strukturi i svrsi.⁶⁰ Utvrđena je sudska praksa da je pravilo posebne nadležnosti u čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis temeljeno na postojanju posebno čvrste poveznice između spora i suda mjesta gdje se štetni događaj dogodio, što opravdava davanje nadležnosti tim sudovima iz razloga čvrste provedbe prava i efikasnog vođenja postupka.⁶¹ Također, mora se imati na umu kako je izraz „mjesto gdje se štetni događaj dogodio“ namjenjen pokrivanju mjesta gdje je nastala šteta i mjesta nastanka uzroka štetnog događaja. Oba mjesta čine posebno čvrstu poveznicu u pogledu nadležnosti pošto svako od tih mjesta može, ovisno o okolnostima, biti posebno korisno u pogledu dokazivanja i provođenja postupka.⁶² Sud EU-a pozvao se na predmet *Shevill*⁶³ i upozorio na razliku između postavljanja sadržaja na internetsku stranicu od regionalne distribucije tiskanih medija. Takav sadržaj, postavljen na internetsku stranicu, odmah je pristupačan neograničenom broju internetskih korisnika iz cijelog svijeta, neovisno o bilo kakvoj namjeri osobe koja ga je postavila te je izvan kontrole te

⁵⁷ Ibid., para. 24.

⁵⁸ Ibid., para. 29.

⁵⁹ Ibid., para. 37.

⁶⁰ Ibid., para. 38.

⁶¹ Ibid., para. 40.

⁶² Ibid., para. 41.

⁶³ Ibid., para. 42.

osobe.⁶⁴ Stoga se čini kako internet smanjuje korisnost tog kriterija u pogledu distribucije pošto je sadržaj postavljen na internet, u načelu, univerzalan. Tehnički, nije moguće kvantificirati takvu distribuciju sa sigurnošću ili preciznosti za svaku pojedinu državu članicu ili procjeniti štetu počinjenu samo u jednoj državi članici.⁶⁵ Povezujući kriterij mora biti prilagođen za ovu presudu tako da osoba koja pretrpi povredu osobnog prava putem interneta može pokrenuti postupak na jednom mjestu za cjelokupnu štetu, ovisno o mjestu gdje je šteta u Europskoj uniji nastala. Sud EU-a zaključio je da je najbolji način za prilagodbu kriterija davanje novog, što bi bio tužitelj centar interesa pošto sadržaj postavljen na internet može imati utjecaj na prava osobnosti pojedinca što ostvaruje čvrstu provedbu prava.⁶⁶ Mjesto gdje osoba ima centar svojih interesa obično odgovara njegovom uobičajenom boravištu. No, osoba može također imati i centar svojih interesa u državi članici gdje nema stalno boravište. Ti interesi mogu biti profesionalni i utvrditi postojanje posebno bliske veze s tom državom.⁶⁷ Nadležnost suda mjesta gdje oštećenik ima centar svojih interesa u skladu je s ciljem da pravila koja uređuju nadležnost budu predvidiva te da tuženik može znati centar interesa osobe koja je predmet sadržaja postavljenog na internet. Kriterij centra interesa dopušta tužitelju da s lakoćom utvrdi sud na kojem može podići tužbu i tuženiku da predvidi pred kojim sudovima može biti tužen.⁶⁸

Odgovor na prva dva pitanja iz predmeta *eDate v X* i jedno pitanje iz predmeta *Martinez* mora se tumačiti tako da u slučaju navodne povrede osobnih prava postavljanjem sadržaja na internet, oštećenik ima mogućnost pokrenuti postupak za odgovornost pred sudovima države članice gdje izdavač ima sjedište za cjelokupnu štetu ili pred sudovima država članica gdje ima svoj centar interesa za razmjernu štetu nastalu u tim državama.⁶⁹ Za čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis, Sud EU-a donio je novi koncept, već spomenuti centar interesa. Centar je interesa mjesto gdje osoba može tužiti za naknadu štete u cjelosti pred sudovima države gdje ono ima svoj interes. To je obično mjesto gdje oštećenik ima stalno boravište, ali ne treba biti jer ona može imati stalni poslovni odnos s nekime u drugoj državi članici i samim time, interes da njen ugled ostane neoštećen u toj državi. Time se razlikuje od predmeta *Shevill*. Slično onome što smo vidjeli u odgovorima Suda EU-a na pitanja iz predmeta *Bier* i predmeta *Shevill* i ovdje je Sud EU-a donio novo pravilo, odnosno nadogradnju pravila kako tumačiti čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis čime je nastavio tradiciju upotpunjivanja instituta distancijuskog

⁶⁴ Ibid., para. 45.

⁶⁵ Ibid., para. 46.

⁶⁶ Ibid., para. 48.

⁶⁷ Ibid., para. 49.

⁶⁸ Ibid., para. 50.

⁶⁹ Ibid., para. 52.

delikta i rješavanja dvojbi nacionalnih sudova u različitim situacijama oko ove specifične vrste „međunarodnog delikta“. Ovdje je potrebno spomenuti i presudu *Wintersteiger*⁷⁰ u kojoj je Sud EU-a potvrdio da poveznica „centar interesa“ važi samo u pogledu povrede prava osobnosti putem interneta.⁷¹

3.2. Razlikovanje izravne i neizravne štete

Jedino je izravna šteta relevantna za čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis. Izravna šteta je šteta izvorno čuvanoj imovini. Potrebno je naći mjesto gdje je nastala početna šteta. To ovisi o prirodi povrijeđenog prava, a važno je da je to pravo zaštićeno u državi članici potencijalno nadležnog suda.⁷² Neizravna financijska šteta ili daljnje posljedice događaja koji je već uzrokovao štetu negdje drugdje nije temelj za nadležnost. Kada bi se povjerila nadležnost sudu svakog mjesta gdje se osjećaju posljedice određenog događaja često bi se tužitelju dala mogućnost da tuži pred sudom svog prebivališta/uobičajenog boravišta. Troškovi i gubici profita kao posljedica štetnog događaja mogli bi nastati na drugom mjestu, a sud mjesta gdje je nastala daljnja, neizravna šteta bio bi neprikladan. Oštećeniku bi bilo olakšano provođenje postupka u mjestu gdje leži njegov financijski interes, ali to ne nadilazi interes tuženika. Temeljni cilj Uredbe Bruxelles I bis ide protiv takvih tumačenja. S druge strane, potrebno je naglasiti da nije lako razlikovati ekonomske posljedice štete od izravne štete, posebice u slučajevima ekonomskih delikata.⁷³ Drugačiji je slučaj ako oštećenik izravne štete pretrpi daljnju štetu na izvorno čuvanoj imovini ili dobru. Primjerice, ako žrtva lošeg medicinskog postupanja pretrpi štetu u državi gdje je primila neadekvatnu medicinsku pomoć, a pri povratku u svoju državu pretrpi daljnju štetu uzrokovanu istim postupkom. U tom slučaju, daljnja, neizravna šteta utječe na imovinu i pravo koji su trebali biti zaštićeni te se ne može smatrati irelevantnom. U skladu s time, čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis utvrđuje nadležnost u korist oštećenika tamo gdje je on pretrpio daljnju štetu. Pogoršanje stanja možda nije razlog za postupak, ali ipak se smatra štetom na zaštićenoj vrijednosti. Ovakva šteta koja izravno

⁷⁰ Presuda *Wintersteiger AG v Products 4U Sondermaschinenbau GmbH*, C-523/10, EU:C:2012:220

⁷¹ Van Calster, Geert, *European Private International Law*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2013., str. 95.

⁷² Mankowski, P., Magnus, U., op. cit., str. 305.

⁷³ *Ibid.*, str. 306.

proizlazi iz prvotnog čina kauzalno je i izravno povezana s deliktom te ne proizlazi na bilo kakav način iz nekakvog „međukoraka“.⁷⁴

Neizravni oštećenici ne mogu tražiti nadležnost pred sudom mjesta gdje su oni sami pretrpjeli financijske posljedice delikta, već mogu tužiti jedino na mjestu gdje je uzrokovana prvotna šteta izravnom oštećeniku. Samo je izravni oštećenik u tom pogledu važan, a to posebice važi za društva-roditelje koja tvrde da su oštećene postupcima svojih podružnica ili društava-kćeri. Drugačije je slučaj ako je sam štetnik dioničar te djeluje na štetu svojih partnera tvrdeći da se radi o deliktu, a ne o ugovornoj odgovornosti.⁷⁵ Ako se prema mjerodavnom nacionalnom pravu sporni delikt može smatrati da je išao na štetu druge stranke kao druge žrtve, ta stranka može tužiti za naknadu štete, tj. priključiti se postupku kao drugi tužitelj. Nedopuštanje takvog priključivanja negiralo bi zaštitu drugom oštećeniku, zaštitu financijskih interesa koja mora biti prepoznata u provedbi pravde. No, ostaje nejasno može li izravni oštećenik „iskoristiti“ štetu nanесenu drugom oštećeniku i profitirati od te štete u pogledu nadležnosti. U slučaju nanесene štete podružnici ili društvu-kćeri, društvo-roditelj može dokazati da su također oštećena njihova sredstva putem podružnice/društva-kćeri te stoga mogu tužiti pred sudom mjesta štete koju je podružnica/društvo-kćer pretrpjela.⁷⁶

U daljnjim poglavljima, vidjeti ćemo kakvo je mišljenje Suda EU-a o izravnoj i neizravnoj šteti u slučajevima sudske prakse EU-a.

3.2.1. *Dumez*

Pitanje u ovom postupku bilo je utvrđivanje kvazideliktne odgovornosti na francuskog sudu, a stranke su bile Sceper i Tracoba, poslije u vlasništvu trgovačkih društava *Dumez France and Oth Infrastructure* (dalje: *Dumez*) protiv banki *Hessische Landesbank, Salvatorplatz-Grundstuecksgesellschaft mbH & Co.oHG Saarland* i *Luebecker Hypotheken Bank* (dalje: njemačke banke) sa sjedištem u Federalnoj Republici Njemačkoj.⁷⁷ *Dumez* je tražio naknadu za štetu koju tvrdi da su pretrpjeli zbog nelikvidnosti njihovih podružnica s poslovnim nastanom u Federalnoj Republici Njemačkoj što je uzrokovano odgađanjem razvoja projekta za

⁷⁴ Ibid., str. 307.

⁷⁵ Loc. cit.

⁷⁶ Ibid., str. 308.

⁷⁷ Presuda *Dumez France SA and Tracoba SARL v Hessische Landesbank i ostali*, C-220/88, EU:C:1990:8, para. 2.

njemačkog izvođača radova. Navodno, razlog je bio otkazivanje zajmova izvođaču radova od strane njemačkih banki.⁷⁸ Trgovački sud (*Tribunal de commerce*) usvojio je prigovor nenadležnosti koji su uložile njemačke banke na temelju toga što su podružnice Dumeza pretrpjele inicijalnu štetu u Federalnoj Republici Njemačkoj, a francusko društvo-majka pretrpjelo je financijski gubitak poslije toga neizravnim putem.⁷⁹

Žalbeni sud u Parizu (*Cour d'appel*) potvrdio je tu presudu uzimajući u obzir da su financijske posljedice koje je Dumez pretrpio u glavnom uredu u Francuskoj nisu takve prirode da utječu na mjesto štete koju su početno pretrpjele njihove podružnice u Federalnoj Republici Njemačkoj.⁸⁰ Kao argument za prigovor na nadležnost, Dumez je naveo odluku Suda EU-a u predmetu *Bier* prema kojoj „mjesto gdje se štetni događaj dogodio“ iz čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis pokriva mjesto gdje je šteta nastala i mjesto događaja koji je uzrok toj šteti. Rezultat je bio mogućnost tužitelja da tuži pred sudovima država oba mjesta. Dumez tvrdi da se i tu radilo o neizravnoj šteti. U tim okolnostima, po Dumezu, mjesto gdje se štetni događaj dogodio je mjesto gdje je došlo do utjecaja na interese oštećenika. U ovom slučaju, to je za francuska trgovačka društva mjesto financijskog gubitka (u Francuskoj) kojeg su pretrpjela nakon nastupanja nelikvidnosti njihovih podružnica u Federalnoj Republici Njemačkoj.⁸¹ S obzirom da je spor bacio svjetlo na problem tumačenja prava Zajednice, Žalbeni sud u Francuskoj obustavio je postupak i uputio sljedeće pitanje Sudu EU-a: „Može li se pravilo o nadležnosti koje dozvoljava tužitelju, pod čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis, da bira između suda mjesta koje je uzrok šteti i suda mjesta gdje je ta šteta nastala primjeniti na slučajeve u kojima je navodna šteta tek posljedica povrede pretrpljene od strane osoba koje su neposredni oštećenici štete koja se dogodila na drugom mjestu što bi omogućilo neizravnom oštećeniku da tuži na sudu države u kojoj ima prebivalište?“⁸² U presudi predmeta *Bier*, Sud EU-a je odlučio da je mjesto štetnog događaja, i mjesto uzroka štete i mjesto nastanka štete, a tužitelj ima izbor gdje će tužiti.⁸³ Dumez u prigovoru nije razlikovao izravne i neizravne oštećenike. Po Dumezu, svaki neizravni oštećenik koja tvrdi da je pretrpjela štetu može tužiti pred sudom gdje ima prebivalište/sjedište.⁸⁴ Sud EU-a objasnio je kako se događaji iz predmeta *Bier* razlikuju od ovog predmeta time što je otpuštanje otpada u rijeku Rajnu u Francuskoj imalo izravnog učinka

⁷⁸ Ibid., para. 3.

⁷⁹ Ibid., para. 4.

⁸⁰ Ibid., para. 5.

⁸¹ Ibid., para. 6.

⁸² Ibid., para. 7.

⁸³ Ibid., para. 10.

⁸⁴ Ibid., para. 11.

na nasade u Nizozemskoj fizičkim kretanje otpada s jednog mjesta na drugo.⁸⁵ S druge strane, u ovom slučaju, navodna šteta koju je pretrpio Dumez od strane njemačkih banki zbog otkazivanja zajmova prouzročilo je štetu i posljedice u istoj državi članici, odnosno onoj u kojoj su njemačke banke i podružnice Dumeza sklopile ugovor i imaju sjedište. Šteta društvu-roditelj, Dumezu, tek je neizravna posljedica financijskog gubitka koju su pretrpjele njegove podružnice.⁸⁶

U ovakvim slučajevima, navodna je šteta ništa više nego neizravna posljedica štete koju je prvotno pretrpjela druga pravna osoba koja je bila izravni oštećenik štete koja se dogodila na mjestu različitom od onog gdje je neizravni oštećenik pretrpio štetu.⁸⁷ Stoga je potrebno razmotriti može li se izraz „mjesto gdje se šteta dogodila“ iz predmeta *Bier* tumačiti na način da je to mjesto gdje je neizravni oštećenik pretrpio posljedice na svojoj imovini.⁸⁸ U vezi s Uredbom Bruxelles I bis, utvrđivanje sustava za dodjelu nadležnosti, usvojeno je opće načelo da sudovi tuženikova prebivališta imaju nadležnost. Također, Uredba Bruxelles I bis pokazala je nesklonost dodjeljivanju nadležnosti sudu tužiteljevog prebivališta u čl. 5. koji sprječava primjenu nacionalnih odredbi o nadležnosti sudovima u postupku protiv tužitelja s prebivalištem na teritoriju (druge) države članice.⁸⁹ Kao što je spomenuto, jedna od iznimki općoj nadležnosti nalazi se u čl. 7. Uredbe Bruxelles I bis, specifičnije st. 2., koji uređuje posebnu nadležnost. Takvi slučajevi posebne nadležnosti temeljeni su na postojanju posebno čvrste poveznice između spora i sudova osim tuženikovog prebivališta što opravdava dodjelu nadležnosti tim sudovima iz razloga čvrste provedbe pravde i efikasnog vođenja postupka.⁹⁰ Kako bi se postigao taj cilj potrebno je izbjegavati multipliciranje potencijalno nadležnih sudova što bi povećalo rizik od nepomirljivih odluka.⁹¹ Nadalje, taj cilj ide protiv bilo kakvog tumačenja Uredbe Bruxelles I bis koje bi moglo dovesti do davanja nadležnosti sudovima tužiteljevog prebivališta i omogućilo mu da odredi nadležni sud svojim izborom prebivališta.⁹²

Nakon što se razmotri cijela situacija treba zaključiti, u skladu s prijašnjom odlukom Suda EU-a iz predmeta *Bier*, da se izraz „mjesto gdje se štetni događaj dogodio“ iz čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis može odnositi na mjesto gdje se šteta dogodila i mjesto koje je uzrok

⁸⁵ Ibid., para. 12.

⁸⁶ Ibid., para. 13.

⁸⁷ Ibid., para. 14.

⁸⁸ Ibid., para. 15.

⁸⁹ Ibid., para. 16.

⁹⁰ Ibid., para. 17.

⁹¹ Ibid., para. 18.

⁹² Ibid., para. 19.

nastanku štete te nosi sa sobom deliktnu ili kvazideliktnu odgovornost, a izravno je prouzročena svojim štetnim efektima osobi koja je izravni oštećenik tog događaja.⁹³ Štoviše, dok je mjesto gdje se pokazala prvotna šteta obično povezanije s drugim dijelovima odgovornosti, u većini slučajeva prebivalište/sjedište neizravnog oštećenika nije toliko povezano.⁹⁴ Zato je važno u odgovoru nacionalnom sudu utvrditi da se pravilo o nadležnosti iz čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis ne može tumačiti da dopušta tužitelju traženje naknade štete koju su pretrpjele druge osobe, odnosno izravnog oštećenika, te pokrenuti postupak protiv štetnika pred sudom mjesta gdje je on pretrpio štetu na svojoj imovini.⁹⁵

3.2.2. *Marinari*

Gospodin Marinari, s prebivalištem u Italiji dao je obveznice banke Lloyds (dalje: Lloyds) sa sjedištem u Velikoj Britaniji trgovačkom društvu Zubaidi Trading Company iz Bejruta. Osoblje banke posumnjalo je u porijeklo obveznica te su obavijestili policiju nakon otvaranja omotnice s obveznicama. Marinari je uhićen nakon toga.⁹⁶ Marinari je tužio Lloyds na sudu u Pisi za naknadu štete koju mu je prouzrokovalo ponašanje osoblja banke. Marinari nije samo tražio naplatu vrijednosti obveznice, već i naknadu štete koju je pretrpio uhićenjem, kršenjem nekoliko ugovora i štetu njegovu ugledu. Lloyds je uložio prigovor da talijanski sud nije nadležan jer se šteta koja je osnova za nadležnost dogodila u Engleskoj. Marinari se prijavio Kasacijskom sudu u Italiji (*Corte Suprema di Cassazione*) za prethodno pitanje u vezi s nadležnosti.⁹⁷ Kasacijski se sud pozvao na mišljenje Suda EU-a iz predmeta *Bier* gdje je utvrđeno kako se izraz „mjesto gdje se štetni događaj dogodio“ treba shvatiti da pokriva mjesto gdje se šteta dogodila i mjesto gdje uzrok događaja zbog kojeg je nastala šteta. Marinari tvrdi da se izraz „šteta dogodila“ odnosi ne samo na fizički rezultat nego i na štetu u pravnom smislu, kao što je smanjenje nečije imovine.⁹⁸ U predmetu *Dumez*, Sud EU-a je odlučio da se određivanje nadležnosti u smislu čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis ne odnosi na neizravnu

⁹³ Ibid., para. 20.

⁹⁴ Ibid., para. 21.

⁹⁵ Ibid., para. 22.

⁹⁶ Presuda *Marinari v Lloyd's Bank*, C-364/93, EU:C:1995:289, para. 3.

⁹⁷ Ibid., para. 4.

⁹⁸ Ibid., para. 6.

financijsku štetu. Nacionalni sud ovdje nije bio siguran primjenjuje li se to mišljenje i ovdje gdje su štetni utjecaji koje navodi tužitelj izravni, a ne neizravni.⁹⁹

Nacionalni sud odlučio je uputiti zahtjev Sudu EU-a za donošenjem odluke o prethodnom pitanju: „Pri primjeni pravila o nadležnosti iz čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis kao što je protumačeno u predmetu *Bier* gdje se izraz „mjesto gdje se štetni događaj dogodio“ treba shvatiti da je samo mjesto gdje se osobama ili stvarima dogodila fizička povreda ili je to i mjesto gdje se dogodila šteta na tužiteljovoj imovini?“¹⁰⁰ Sud EU-a je, kao što smo vidjeli, u više navrata (*Bier*, *Dumez*, *Shevill*) odredio da se pravilo posebne nadležnosti, izbor koji leži na tužitelju, temelji na postojanju posebno čvrste poveznice između spora i sudova umjesto države tuženikova prebivalište/sjedišta što opravdava davanje nadležnosti tim sudovima iz razloga čvrste provedbe prava i efikasnog vođenja postupka.¹⁰¹ U predmetima *Bier* i *Shevill*, Sud EU-a drži da su mjesto koje je uzrok događaju zbog kojeg je nastala odgovornost za delikt ili kvazidelikt i mjesto gdje je taj događaj rezultirao štetom različiti. Taj izraz iz čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis mora se shvatiti tako da pokriva oba mjesta što daje tužitelju izbor da tuži pred sudom jednog od ta dva mjesta.¹⁰² U te dvije presude, Sud EU-a smatra da oba mjesta sadrže posebno čvrstu poveznicu iz pogleda nadležnosti. Kad bi odlučio samo u korist mjesta gdje je nastao uzrok štetnom događaju, u velikom bi broju slučajeva došlo do preklapanja oko nadležnosti uređene čl. 4. i čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis, a potom bi izgubio na značaju.¹⁰³ Izbor dostupan tužitelju ne može biti proširen izvan posebnih okolnosti koje bi ga opravdale. Takvo proširenje negiralo bi opće načelo iz čl. 4. Uredbe Bruxelles I bis da nadležnost imaju sudovi država ugovornica gdje tuženik ima prebivalište/sjedište. To bi vodilo davanju nadležnosti sudovima tužiteljeva prebivališta/sjedišta, rješenju kojoj ova uredba nije sklona, pošto u drugom paragrafu čl. 5. Uredbe Bruxelles I bis isključuje primjenu nacionalnih odredbi koje odobravaju nadležnost u postupku protiv tuženika na teritoriju države ugovornice.¹⁰⁴ Izraz „mjesto gdje se šteta dogodila“ ne može se tumačiti tako da uključuje bilo koje mjesto gdje se mogu osjetiti posljedice šteta događaja koji se zapravo dogodio negdje drugdje.¹⁰⁵ Također, izraz ne može uključivati mjesto gdje, kao u ovom slučaju, oštećenik tvrdi

⁹⁹ Ibid., para. 7.

¹⁰⁰ Ibid., para. 8.

¹⁰¹ Ibid., para. 10.

¹⁰² Ibid., para. 11.

¹⁰³ Ibid., para. 12.

¹⁰⁴ Ibid., para. 13.

¹⁰⁵ Ibid., para. 14.

da je pretrpio financijsku štetu zbog događaja koji se dogodio i kojeg je pretrpio u drugoj državi ugovornici.¹⁰⁶

Njemačka vlada, s druge strane, misli da pri tumačenju čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis Sud EU-a treba uzeti u obzir mjerodavno nacionalno pravo o izvanugovornoj odgovornosti. Tako bi stvarni štetni učinak na dobra ili prava bio preduvjet za odgovornost, a izraz „mjesto gdje se štetni događaj dogodio“ pokriva bi mjesto tog štetnog učinka i mjesto uzroka štetnog događaja.¹⁰⁷ Njemačka vlada također smatra da takvo tumačenje ne bi vodilo umnožavanju nadležnih sudova niti bi sistematski vodilo tome da bi mjesto suda gdje je pretrpljena financijska šteta bilo isto mjesto tužiteljeva prebivališta/sjedišta. Štoviše, ne bi omogućilo oštećeniku da pomicanjem svoje imovine da odredi nadležnost sudu pošto bi se uzelo u obzir gdje je imovina bila u vrijeme nastanka obveze. Konačno, takvo tumačenje ima prednost da ne preferira pravo određenih država na štetu drugih.¹⁰⁸ Uredba Bruxelles I bis ne namjerava povezati pravila o teritorijalnoj nadležnosti nacionalnim odredbama o uvjetima pod kojima nastaje izvanugovorna odgovornost. Ti uvjeti nemaju značaja na rješenja o teritorijalnoj nadležnosti sudova država članica koje su ih usvojile.¹⁰⁹ Nema osnove za tumačenje čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis mjerodavnim pravom za izvanugovornu odgovornost kao što je predložila njemačka vlada. To je tumačenje nespojivo s ciljem Uredbe Bruxelles I bis koji je da pruži jasno i određeno dodjeljivanje nadležnosti. Micanje ograničenja bi ovisilo o neodređenim čimbenicima kao što su mjesto gdje je oštećenikova imovina pretrpjela daljnju štetu i primjenjiva pravila o građanskoj odgovornosti.¹¹⁰ Konačno, što se tiče argumenta o važnosti lokacije imovine kada nastane obveza zbog nastale štete, predloženo tumačenje bi moglo povjeriti nadležnost sudu koji uopće nema veze sa stvarima u pitanju. Troškovi i gubitci profita koji bi rezultirali početnim štetnim događajem mogli bi se dogoditi negdje drugdje gdje, što se tiče efikasnosti dokazivanja, bi sud tog mjesta bio u potpunosti neprikladan.¹¹¹ Odgovor na pitanje nacionalnog suda je da izraz „mjesto gdje se štetni događaj dogodio“ ne pokriva, u pravom tumačenju, mjesto gdje je oštećenik pretrpio financijsku štetu koja je uslijedila nakon početne štete koja je nastala i koju je pretrpio u drugoj državi ugovornici.¹¹²

¹⁰⁶ Ibid., para. 15.

¹⁰⁷ Ibid., para. 16.

¹⁰⁸ Ibid., para. 17.

¹⁰⁹ Ibid., para. 18.

¹¹⁰ Ibid., para. 19.

¹¹¹ Ibid., para. 20.

¹¹² Ibid., para. 21.

3.2.3. *Kronhofer*

Gospodin Kronhofer s prebivalištem u Austriji tužio je gđu Maier, g. Hofiusa i g. Karana (dalje: tuženici) pred Regionalnim sudom u Austriji (*Landesgericht Feldkirch*). Svi tuženici imaju prebivalište u Njemačkoj gdje je Kronhofer tražio naknadu štete za financijski gubitak za koji tvrdi da je rezultat lošeg postupanja tuženika kao direktora i savjetnika za ulaganje trgovačkog društva *Protectas Vermögensverwaltungs GmbH* (dalje: *Protectas*) koje ima sjedište u Njemačkoj.¹¹³ Tuženici su ga nagovorili na sklapanje ugovora vezanog za dionice, ali propustili ga upozoriti o riziku takve transakcije. Kronhofer je uplatio iznos od 82.000 dolara u investicijski račun *Protectasa* u Njemačkoj. Transakcija je rezultirala gubitkom dijela tog iznosa, a Kronhoferu je isplaćen samo jedan dio uloženog kapitala.¹¹⁴ Nadležnost austrijskog suda temeljena je na čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis kao mjesto gdje se štetni događaj dogodio, u ovom slučaju Kronhoferovo prebivalište.¹¹⁵ Tužba je odbijena i Kronhofer se žalio Višem regionalnom sudu u Austriji (*Innsbruck Higher Regional Court*) koji je prigovor odbio jer sud njegova prebivalište nije mjesto gdje se štetni događaj dogodio pošto se u Austriji ne nalazi niti mjesto uzročnog događaja niti mjesto nastanka štete.¹¹⁶ Regionalni sud u Austriji smatrao je da Sud EU-a još uvijek utvrdio može li se izraz „mjesto gdje se štetni događaj dogodio“ tumačiti tako široko da u slučajevima kada financijski gubitak utječe na oštećenikovu imovinu uloženu u drugu državu članicu također obuhvaća mjesto prebivališta oštećenika, odnosno mjesto gdje se nalazi njegova imovina te uputio to pitanje Sudu EU-a.¹¹⁷

Sud EU-a pozvao se na predmet *Marinari* i odlučio kako se izraz „mjesto gdje se štetni događaj dogodio“ ne može tumačiti tako široko da obuhvaća svako mjesto gdje su moguće daljnje posljedice događaja koji je već uzrokovao štetu, a dogodio se negdje drugdje.¹¹⁸ U ovakvim situacijama, takvo tumačenje značilo bi da se sudu povjerila nadležnost ovisno o nedovoljno određenim razlozima, kao što je mjesto „gdje se nalazi oštećenikova imovina“ što

¹¹³ Presuda *Rudolf Kronhofer v Marianne Maier i ostali*, C-168/02, EU:C:2004:364., para. 2. i 5.

¹¹⁴ *Ibid.*, para. 6.

¹¹⁵ *Ibid.*, para. 7.

¹¹⁶ *Ibid.*, para. 8.

¹¹⁷ *Ibid.*, para. 9.-10.

¹¹⁸ *Ibid.*, para. 19.

se protivi snaženju pravne sigurnosti građana EU koji trebaju s lakoćom prepoznati sudove, tj. mjesta gdje mogu tužiti i gdje bi mogli biti tuženi što i je cilj Uredbe Bruxelles I bis.¹¹⁹

3.2.4. *Zuid-Chemie*

Ovaj se predmet, uz razlikovanje izravne i neizravne štete, odnosi i na odgovornost za neispravne proizvode. Mjesto proizvodnje mjesto je relevantne aktivnosti, no ta se pretpostavka može oboriti lociranjem izvora štete na nekom drugom mjestu. Mjesto proizvodnje gotovo je uvijek mjesto otpreme iz tvornice proizvođača.¹²⁰ Mjesto nastanka štetnog događaja u pogledu odgovornosti za proizvod mjesto je gdje je nastala početna šteta kao rezultat redovite uporabe proizvoda. Takvo rješenje, kakvo ćemo vidjeti u ovom predmetu, rješava jednostavne slučajeve te razjašnjava da se gleda moguća uporaba proizvoda, a ne dostava. Mjesto gdje se šteta dogodila nije mjesto gdje je oštećen sam proizvod, već mjesto gdje neispravnost proizvoda uzrokuje štetu. Neispravni proizvod čini relevantnu štetu tamo gdje je procesiran u daljnji proizvod. Sam financijski gubitak bez fizičke štete na strani oštećenika bi također trebao biti dovoljan ako je svrha odgovornosti za proizvod usmjerenje zaštite protiv financijskog gubitka. Primjerice, kada oštećenik preproda neispravni proizvod trećoj strani i stekne odgovornost prema toj trećoj strani. Moguć je gubitak posla radi negativnog publiciteta jer su potrošači reklamirali proizvod što spada pod čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis.¹²¹

U ovom predmetu, trgovačko društvo Zuid-Chemie sa sjedištem u Nizozemskoj proizvođač je gnojiva, a kupilo je dva proizvoda zvana „mikromiks“ od trgovačkog društva HCI Chemicals Benelux BV (dalje: HCI).¹²² Pošto HCI nije mogao samostalno proizvoditi mikromiks, naručili su ga od trgovačkog društva Philippo's koje ima sjedište u Belgiji te mu pružili sav materijal za proizvodnju, osim cink-sumpora koji su kupili, uz savjetovanje s HCI-om, od trgovačkog društva Poortershaven sa sjedištem u Nizozemskoj.¹²³ Philippo je proizveo mikromiks u Belgiji gdje je Zuid-Chemie preuzeo proizvod te ga procesirao u svojim tvornicama u Nizozemskoj kako bi proizveo gnojivo i naposljetku prodao svojim kupcima.¹²⁴ Kasnije je utvrđeno kako je sadržaj cink-sumpora u kadmiju previsok što je činilo gnojivo

¹¹⁹ Ibid., para. 20.

¹²⁰ Mankowski, P. Magnus, U., op. cit., str. 298.-299.

¹²¹ Ibid., str. 334.-335.

¹²² Presuda *Zuid-Chemie BV v Philippo's Mineralenfabriek NV/SA*, C-189/08, EU:C:2009:475, para. 6.

¹²³ Ibid., para. 7.

¹²⁴ Ibid., para. 8.-9.

beskorisnim za uporabu. Zuid-Chemie tvrdi da mu je to prouzročilo gubitak.¹²⁵ Zuid-Chemie uložio je tužbu protiv Philiplo's pred lokalnim sudom u Nizozemskoj u kojoj je tražio da se utvrdi kako je Philiplo's odgovoran za njima nanesenu štetu te naknadu štete za pretrpljeni gubitak.¹²⁶ Lokalni sud odbio je nadležnost jer je smatrao da se početna šteta koju je Zuid-Chemie pretrpio nalazi u Belgiji pošto su oni tamo preuzeli sporni proizvod, a to ne pokriva izraz iz čl. 7. st. 2.¹²⁷ Nijedna stranka nije pred Žalbenim sudom u Hagu (*Gerechtshof te 's-Gravenhage*) prigovorila činjenici da je Belgija mjesto uzroka štete imajući na umu da je tamo mikromiks proizveden. Što se tiče mjesta nastanka štete, Žalbeni sud potvrdio je presudu lokalnog suda jer je ključni čimbenik bilo navodno pogrešno ponašanje Philippa, a ne činjenica da je kontaminirani mikromiks rezultirao neupotrebljivim gnojivom koje je proizveo Zuid-Chemie u Nizozemskoj. Stoga, početna se šteta dogodila u Belgiji, kad je kontaminirani proizvod isporučen tvornici.¹²⁸

Zuid-Chemie je uložio žalbu Vrhovnom sudu u Nizozemskoj (*Hoge Raad der Nederlanden*) koji je pak uputio prethodna pitanja Sudu EU-a: „Koja se šteta, u slučaju protupravnog ponašanja kakvo navodi Zuid-Chemie, može smatrati početnom štetom prouzrokovanu takvim ponašanjem, šteta koja proizlazi iz same isporuke neispravnog proizvoda ili šteta koja proizlazi redovitom uporabom proizvoda? Ako je potonje točan odgovor, može li se mjesto nastanka štete smatrati kao mjesto gdje se štetni događaj dogodio u smislu čl. 7. st. 2. ako se ta šteta sastoji samo od fizičke štete na osobama ili dobrima ili je također moguće da se (početno) dogodila samo financijska šteta?¹²⁹ Sud EU-a već je utvrdio da je načelo o općoj nadležnosti iz Poglavlja II Uredbe Bruxelles I bis temeljeno na pravilu iz čl. 4.¹³⁰ Mjesto nastanka štete, sukladno sudskoj praksi,¹³¹ mjesto je gdje se dogodio štetni događaj koji može rezultirati odgovornošću za delikt ili kvazi-delikt.¹³² Mjesto gdje se šteta dogodila ne smije se zamjeniti s mjestom događaja u kojem je oštećen sam proizvod. S druge strane, mjesto gdje se štetni događaj dogodio je mjesto uzroka štete prouzročene uporabom neispravnog proizvoda.¹³³ Sa svime navedenim na umu, mjesto nastanka štete ne može biti nijedno drugo mjesto nego tvornica u Nizozemskoj čiji je vlasnik Zuid-Chemie gdje je neispravni proizvod

¹²⁵ Ibid., para. 10.

¹²⁶ Ibid., para. 11.

¹²⁷ Ibid., para. 12.

¹²⁸ Ibid., para. 13.

¹²⁹ Ibid., para. 14.

¹³⁰ Ibid., para. 20.

¹³¹ Vidi *supra*, str. 8.

¹³² *Zuid-Chemie BV v Philiplo's Mineralenfabriek NV/SA*, op. cit., para. 26.

¹³³ Ibid., para. 27.

procesiran u gnojivo, uzrokujući materijalnu štetu tužitelju.¹³⁴ Sud EU-a u presudi je odredio da izraz „mjesto gdje se štetni događaj dogodio“ iz čl. 7. st. 2. obuhvaća i mjesto gdje se početna šteta dogodila kao rezultat redovite uporabe proizvoda.¹³⁵

3.2.5. *Kainz*

Sud EU-a u predmetu je *Kainz* potvrdio presudu iz predmeta *Zuid-Chemie*. Gospodin Kainz njemački je građanin koji je kupio bicikl od trgovačkog društva Funbike GmbH (dalje: Funbike) sa sjedištem u Austriji, a proizveo ga je trgovačko društvo Pantherwerke AG (dalje: Pantherwerke) sa sjedištem u Njemačkoj. Kainz je s bicikla pao i ozlijedio se.¹³⁶ Na temelju odgovornosti za neispravan proizvod, Kainz je pred salzburškim sudom tražio naknadu štete od Pantherwerke te utvrđenje da je to društvo odgovorno i za buduću štetu nastalu zbog nezgode pošto smatra da je odgovorno kao proizvođač za proizvodni nedostatak koji je uzrokovao nesreću.¹³⁷ Kainz opravdava nadležnost austrijskog suda jer je bicikl ondje stavljen u promet, odnosno na raspolaganje krajnjem korisniku i za to navodi čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I.¹³⁸ Pantherwerke osporava nadležnost austrijskih sudova jer smatra da je mjesto događaja koji je uzrokovao štetu u Njemačkoj jer se proizvodni proces odvijao tamo i isto tako tamo stavljen u promet tako što je otpremljen iz njihovog sjedišta.¹³⁹ Jedan austrijski sud uputio je Sudu EU-a sljedeća prethodna pitanja: „Treba li izraz ‚mjesto u kojem se dogodio štetni događaj ili bi se on mogao dogoditi‘, koji se pojavljuje u čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I u slučaju odgovornosti za neispravne proizvode tumačiti na način da je mjesto događaja koji je uzrokovao štetu mjesto sjedišta proizvođača, u kojem je proizvod stavljen u promet ili u kojem je korisnik kupio proizvod? Ako je odgovor na prvo pitanje da je to mjesto u kojem je proizvod stavljen u promet stavlja li se proizvod u promet kada završi proizvodni proces koji je pokrenuo proizvođač i kada ulazi u postupak komercijalizacije u kojem je ponuđen javnosti kako bi se upotrijebio ili potrošio ili kada se na strukturiran način distribuira konačnim potrošačima?“¹⁴⁰

¹³⁴ Ibid., para. 28.

¹³⁵ Ibid., para. 37.

¹³⁶ Presuda *Andreas Kainz v Pantherwerke Ag*, C-45/13, EU:C:2014:7, para. 11.

¹³⁷ Ibid., para. 12.

¹³⁸ Ibid., para. 13.

¹³⁹ Ibid., para. 14.

¹⁴⁰ Ibid., para. 17.

Zakonodavac Unije pokušao je osigurati usklađenost između uredbi Bruxelles I i Rim II, ali nije razlog tome da se odredbe Uredbe Bruxelles I trebaju tumačiti u svjetlu odredbi Uredbe Rim II.¹⁴¹ Budući da identifikacija mjesta uzroka štete i mjesta nastanka štete treba omogućiti određivanje nadležnosti suda koji je objektivno u najboljem položaju za procjenu postoje li konstitutivni elementi odgovornosti tužene osobe, sud pred kojim se valjano može pokrenuti postupak je samo sud u čiju nadležnost spada relevantna poveznica.¹⁴² Sud EU-a u predmetu *Zuid-Chemie* već je precizirao da je u slučaju odgovornosti za neispravan proizvod mjesto uzroka štete to mjesto tamo gdje je došlo do oštećenja samog proizvoda. Ta okolnost u načelu nastupa u mjestu gdje je proizvod u pitanju proizveden.¹⁴³ Blizina mjesta gdje je došlo do oštećenja samog proizvoda olakšava djelotvorno vođenje postupka jer ondje mogu prikupiti dokazi za utvrđivanje predmetnog nedostatka pa bi određivanje nadležnosti suda u tom mjestu bilo u skladu sa svrhom posebne nadležnosti što znači postojanje posebno čvrste poveznice između spora i suda na čijem se području štetni događaj dogodio.¹⁴⁴ Sud EU-a u svom odgovoru dalje objašnjava da određivanje nadležnosti suda na čijem je području proizvod u pitanju proizveden, usto, odgovara potrebi predvidljivosti pravila o nadležnosti, tako da i tuženi proizvođač i oštećenik kao tužitelj mogu lako predvidjeti da će taj sud biti u najboljem položaju donijeti odluku u sporu koji se, među ostalim, odnosi na utvrđenje nedostatka navedenog proizvoda.¹⁴⁵ Sud EU-a zaključio je da je prilikom odlučivanja odgovornosti proizvođača za neispravan mjesto uzroka štete ono mjesto gdje je sporni proizvod proizveden. Sud EU-a smatrao je da je argument je tužitelja kako se treba uzeti interes oštećenika neosnovan. Taj interes ne osigurava da će oštećenik u svakom slučaju moći pokrenuti postupak pred sudom svog prebivališta jer to mjesto ne treba nužno biti isto kao i mjesto uzroka štete, čak i u drugoj državi.¹⁴⁶

¹⁴¹ Ibid., para. 20.

¹⁴² Ibid., para. 24.

¹⁴³ Ibid., para. 26.

¹⁴⁴ Ibid., para. 27.

¹⁴⁵ Ibid., para. 28.

¹⁴⁶ Ibid., para. 29.-31.

5. Mjerodavno pravo za izvanugovorne odnose u europskom međunarodnom privatnom pravu

Problem određivanja mjerodavnog prava za izvanugovornu odgovornost za štetu javlja se kada protupravni čin ima pravnu vezu s više pravnih poredaka gdje se javlja pojam distancijskog delikta.¹⁴⁷ Oslanjanje na mjesto nastanka štete umjesto na mjesto protupravnog čina vodi poteškoćama ako jedan delikt rezultira štetom u više različitih država. U takvim slučajevima može se postupiti na dva načina. Prvo, svaka odvojena šteta podložna je pravu mjesta gdje je šteta nastala. Ako je šteta nastala u više različitih država, primjenjuje se pravo tih država za određeni dio štete (načelo mozaika). Drugi je način da se ukupna šteta podvrgne pravu samo jedne države. To pravo se može odrediti „gravitacijskim centrom“ štete (načelo centralizacije) ili prepustiti izbor mjerodavnog prava oštećeniku (načelo ubikviteta). Europska komisija predložila je usvajanje načela mozaika¹⁴⁸ u prvom prijedlogu Uredbe Rim II. To načelo najbolje služi svrsi održavanja najbliže veze između delikta i mjerodavnog prava što je jedan od primarnih ciljeva međunarodnog privatnog prava. Ipak, raspršivanje mjerodavnog prava na više država komplicira provođenje pravde i smanjuje pravnu sigurnost. Također bi mogle postojati poteškoće u određivanju udjela cjelokupne štete za svaku pojedinu državu. Načelo mozaika se posebice ne čini prikladno kada su u pitanju negativna potraživanja. Na prvi pogled, načelo centralizacije nudi jednostavno rješenje. No, pravna nesigurnost proizlazi iz manjka kriterija što čini „gravitacijski centar“ štete. Štoviše, ako je šteta jednako raširena u više različitih država, centar štete bi bilo skoro pa nemoguće odrediti. Načelo ubikviteta daje najveću prednost oštećeniku jer ako se dio štete dogodio u državi koja dozvoljava veću naknadu štete za taj delikt, oštećenik bi imao pravo primjeniti to pravo za cjelokupnu nastalu štetu bez obzira na to gdje je ona još nastala.¹⁴⁹

5.1 Opće pravilo

Uredba Rim II pravo mjerodavno za delikte uređuje sljedećim poveznicama u općem pravilu: Stranačka autonomija, odnosno volja stranaka (čl. 14.), zajedničko uobičajeno boravište oštećenika i štetnika (čl. 4. st. 2.), mjesto štetne posljedice (čl. 4. st. 1.) te

¹⁴⁷ Bouček, V., op. cit., str. 491.

¹⁴⁸ Vidi *supra*, str. 13.

¹⁴⁹ Huber, P., Bach, I., op. cit., str. 88.-89.

izbjegavajuća klauzula (čl. 4. st. 3.). Mjesto štetne posljedice u europskom međunarodnom deliktnom pravu po uredbi Rim II, a to je pravo mjesta u kojem je nastupila šteta, neovisno o tome u kojoj je državi nastao štetni događaj i neovisno o tome u kojoj su državi ili državama nastupile neizravne posljedice tog događaja (čl. 4. st. 1.).¹⁵⁰

U predmetu *Lazar*, gospodin Lazar s uobičajenim boravištem u Rumunjskoj tražio je naknadu imovinske i neimovinske štete koju je pretrpio zbog smrti svoje kćeri, rumunjske državljanke s boravištem u Italiji, prouzrokovane prometnom nesrećom.¹⁵¹ Podnio je tužbu pred sudom u Trstu (*Tribunale di Trieste*) protiv osiguravajućeg društva Allianz SpA (dalje: Allianz) jer su oni društvo koje je odabrao Jamstveni fond za žrtve prometnih nesreća. Važno je znati je li ta šteta šteta u smislu čl. 4. st. 1. Uredbe Rim II ili je ona posredna posljedica protupravnog postupanja u smislu iste odredbe.¹⁵² Sud u Trstu zanimalo je kako treba tumačiti čl. 4. st. 1. Uredbe Rim II, tj. kako tumačiti izraz „mjesto u kojem šteta nastane“ u smislu tog članka u odnosu na zahtjev za naknadu imovinske i neimovinske štete koju su podnijeli srodnici osobe koja je preminula uslijed prometne nesreće koja se dogodila u državi u kojoj se vodi postupak kada ti bliski srodnici borave u drugoj zemlji Europske unije i tamo su pretrpjeli navedene štete. U drugom pitanju, sud u Trstu je zanimalo je li ta šteta nastala u vezi s posljedicama prometne nesreće „šteta“ u smislu prvog dijela čl. 4. st. 1. Uredbe Rim II ili je to tek „posredna posljedica“ spomenuta u drugom dijelu istog članka.¹⁵³ Kako bi utvrdio pravo koje se primjenjuje na izvanugovornu obvezu nastalu iz protupravnog postupanja, čl. 4. st. 1. Uredbe Rim II poziva se na pravo one države u kojoj „šteta“ nastane, bez obzira na to u kojoj državi je nastao događaj koji je prouzročio nastalu štetu i bez obzira na državu ili države u kojoj nastanu „posredne posljedice“ tog događaja. Šteta koju treba uzeti u obzir kako bi se utvrdilo mjesto gdje je ta šteta nastala jest neposredna šteta.¹⁵⁴ Što se tiče tjelesnih ozljeda prouzročenih osobi ili imovinske štete, u rec. 17.¹⁵⁵ Uredbe Rim II stoji da je država u kojoj je došlo do neposredne štete ona država u kojoj je osobna ozljeda zadobivena ili ona država gdje je nastala imovinska šteta.¹⁵⁶ Zato je mjesto gdje je nastala neposredna šteta relevantna poveznica za utvrđivanje mjerodavnog prava, nevezano uz posredne posljedice te nesreće. U ovom slučaju navedena

¹⁵⁰ Bouček, V., op. cit., str. 490.-491.

¹⁵¹ Presuda *Flozin Lazar v Allianz SpA*, C-350/14, EU:C:2015:802, para. 12.

¹⁵² Ibid., para. 13.

¹⁵³ Ibid., para. 19.

¹⁵⁴ Ibid., para. 23.

¹⁵⁵ Rim II, rec. 17.: „Propise koji se primjenjuju trebalo bi odrediti na temelju toga gdje je šteta nastala, bez obzira na državu ili države u kojima može doći do posrednih posljedica. Prema tomu, u slučajevima tjelesnih ozljeda ili materijalne štete, država u kojoj je došlo do štete trebala bi biti ona država u kojoj je osobna tjelesna ozljeda zadobivena ili ona država gdje je nastala materijalna šteta.“

¹⁵⁶ *Flozin Lazar v Allianz SpA*, op. cit., para. 24.

šteta nastala je uslijed ozljeda koje su dovele do smrti kćeri Lazara, pri čemu je šteta, prema mišljenju suda u Trstu, nastala u Italiji. Štete koji su pretrpjeli bliski srodnici pokojnice trebaju smatrati posrednim posljedicama nesreće u smislu drugog dijela odredbe čl. 4. st. 1. Uredbe Rim II.¹⁵⁷

Unatoč tek djelomičnom poklapanju Uredbe Bruxelles I bis i Uredbe Rim II,¹⁵⁸ interesi štetnika i oštećenika moraju se jednako uzimati u obzir. Kako bi se to ostvarilo, ne smije se primjeniti niti pravo mjesta štetne radnje ni pravo mjesta neizravne štete. Štetnik lako može manipulirati mjestom štetne radnje, a isto vrijedi i za mjesto neizravne štete u pogledu oštećenika. Oslanjanje na oba mjesta ostavilo bi izbor između dva moguće primjenjiva prava sudu (ili čak i stranci) što bi uzrokovalo nepredvidljivost mjerodavnog prava i stvorilo pravnu nesigurnost.¹⁵⁹

5.2 Posebna pravila

Posebna pravila za određene vrste delikta pružaju odredbe članaka 5. do 9. Uredbe Rim II, a to su odgovornost za proizvode (čl. 5.), nepošteno trgovanje i nepošteno tržišno natjecanje (čl. 6.), šteta za okoliš (čl. 7.), povreda prava intelektualnog vlasništva (čl. 8.) i industrijska akcija (čl. 9.).

U pogledu odgovornosti za proizvode, primjenjivat će se pravo države gdje je oštećenik imao uobičajeno boravište u vrijeme nastanka štete, osim ako taj proizvod nije bio prodavan u toj državi. Tada će se primjenjivati pravo države gdje je on kupljen, također ako je tamo bio prodavan. Ako ni to nije slučaj, primjenjuje se pravo države u kojoj je šteta nastala i (ako je bio prodavan u toj državi). U pogledu distancijskog delikta jedino je u posljednjem slučaju relevantno mjesto nastanka štete.

U odnosu na nepošteno trgovanje, mjerodavno je pravo one države u kojoj je došlo do štetnog djelovanja na odnose između konkurenata ili skupne interese potrošača ili postoji vjerojatnost štetnog djelovanja. U slučaju da nepošteno trgovanje utječe jedino na interese konkretnog takmaca, primjenjuje se opće pravilo iz čl. 4. Uredbe Rim II.

¹⁵⁷ Ibid., para. 25.

¹⁵⁸ Vidi *infra*, str. 33.

¹⁵⁹ Huber, P., Bach, I., op. cit., str. 72.

Na na izvanugovornu obvezu nastalu zbog ograničavanja tržišnog natjecanja primjenjuje se pravo države u kojoj je došlo do štetnog djelovanja po tržište ili postoji vjerojatnost štetnog djelovanja. Ako je došlo do štetnog djelovanja na tržišta više država, osoba koja traži odštetu i podnese tužbu na sudu domicila tuženika, može umjesto tog odabrati da svoj zahtjev temelji na pravu suda pred kojim se vodi postupak, pod uvjetom da je tržište u toj državi članici među onim tržištima na koje je izravno i bitno štetno djelovalo ograničenje tržišnog natjecanja zbog kojeg je i nastala izvanugovorna obveza na kojoj se zahtjev temelji. Ako podnositelj zahtjeva tuži, u skladu s pravilima o nadležnosti koja se primjenjuju na tom sudu više od jednog tuženika, on ili ona može izabrati da svoj zahtjev temelji samo na pravu tog suda, ako je ograničenje tržišnog natjecanja, na kojem se temelji tužba protiv svakog od tih tuženika, neposredno i bitno štetno djelovalo također i na tržište u državi članici tog suda

Kod štete za okoliš, primijenit će se pravo države utvrđeno u skladu s čl. 4. st. 1. Uredbe Rim II. što je mjesto nastanka štete. Iznimno, tužitelj može tražiti da svoj zahtjev temelji na pravu one države gdje je mjesto događaja koji je prouzročio štetu. Ovdje vidimo jedno od poklapanja između određivanja nadležnosti i mjerodavnog prava pošto Uredba Rim II ovdje primjenjuje načelo ubikviteta na način koji smo prethodno vidjeli da to radi Uredba Bruxelles I bis.¹⁶⁰ Mjerodavno pravo kod povrede prava intelektualnog vlasništva bit će pravo one države za koju se traži zaštita. Kada su mjesto uzroka štete i mjesto nastanka štete kod povrede prava intelektualnog vlasništva različiti, primjenjuje se pravo države gdje počinjena povreda, odnosno mjesto nastanka štete. U slučaju izvanugovorne obveze nastale zbog kršenja jedinstvenog prava intelektualnog vlasništva EU-a, mjerodavno je pravo države u kojoj je došlo do kršenja. Odredba o industrijskoj akciji predviđa da je za štetu nastalu od takve akcije mjerodavno pravo države u kojoj će doći ili je već došlo do takve akcije.

¹⁶⁰ Vidi *infra*, str. 33.

6. Sličnosti i razlike između Uredbe Bruxelles I bis i Uredbe Rim II

Komplementarnost uredbi Rim II i Bruxelles I bis vidljiva je po tom što se u određivanju mjesta nastanka štete, Uredba Rim II pozvala i na “mjesto u kojem bi šteta mogla nastati” (čl. 2. st. 3. t. b), što odgovara (istoznačnom) izrazu „može nastati štetni događaj” (čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis).¹⁶¹ Na određivanje mjerodavnog prava u Uredbi Rim II, na specifičan način utjecalo je i tumačenje izraza “štetni događaj” (čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis), koje je dao Sud EU-a. On je prvo utvrdio da izraz “štetni događaj” obuhvaća štetnu radnju kao i štetnu posljedicu, a naknadno i to da “mjesto gdje je štetni događaj nastao” ne uključuje (i) mjesto gdje je oštećenik pretrpio financijsku štetu, koja je nastala kao posljedica prvotne štete nastale i pretrpljene u drugoj državi ugovornici. Važeća odredba čl. 4. st. 1. Uredbe Rim II načelno se samo polovično poklapa s odredbom Bruxelles I bis o deliktnoj nadležnosti. Takvo poklapanje će se u praksi ostvariti samo onda ako tužitelj odluči tužiti tuženika u mjestu gdje je nastupila štetna posljedica. *A contrario*, ako se tužitelj odluči u smislu alternativne deliktne nadležnosti tužiti u mjestu gdje je štetna radnja izvršena, tada je razvidna razlika između Uredbe Rim II i Bruxelles I bis, jer Uredba Rim II ne sadrži odredbu o deliktu kojom se alternativno upućuje na mjerodavno pravo za izvanugovornu odgovornost za štetu. Iznimno, preklapanje Uredbe Rim II i Bruxelles I bis postoji samo u slučaju tužbe za štete u okolišu, kojom prigodom će tužitelj moći koristiti alternativnu deliktnu nadležnost iz Uredbe Bruxelles I bis, a potom i alternativnu mogućnost izbora mjerodavnog prava (čl. 7. Uredbe Rim II), birajući pri tom, za potrebe određivanja međunarodne nadležnosti i mjerodavnog prava, između mjesta štetne radnje ili mjesta štetne posljedice.

¹⁶¹ Bouček, V., op. cit., str. 493.

7. Zaključak

Prvi slučaj distancijuskog delikta bila je šteta za okoliš 1976. godine u predmetu *Bier* kojoj je uzrok bio u Francuskoj, a sama je šteta nastala u Nizozemskoj. Postavilo se pitanje kako odrediti nadležnost prema „mjestu gdje se štetni događaj dogodio“ kada se mjesto uzroka štete i mjesto nastanka štete nalaze u dvije različite države. Sud EU-a tada je primjenio načelo ubikviteta na taj način da tužitelj može birati pred kojim će od ta dva suda tužiti. Razlog takvom postupku je osiguranje učinkovitosti odredbe iz čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis.

Nakon predmeta *Bier*, Sud EU-a je u predmetu *Shevill* gdje je došlo do povrede prava osobnosti putem tiska, primjenio „načelo mozaika“. Oštećenik po tom načelu može tužiti za naknadu štete u cjelokupnom iznosu u državi gdje je sjedište izdavača te u državama članicama gdje je povrijeđen njen interes u iznosu razmjernom toj povredi. Predmet *X i Martinez* sličan je slučaj predmetu *Shevill*. Umjesto putem tiska, ovdje je počinjen distancijuski delikt putem interneta koji je mnogo pristupačniji medij od tiska. Sukladno tome, Sud EU-a uveo je „centar interesa“ kao poveznicu za određivanje nadležnosti. Prema tome, oštećenik može tužiti za naknadu štete u cijelosti pred sudovima države članice u kojoj on ima svoj centar interesa, obično mjesto gdje ima uobičajeno boravište.

U predmetu *Dumez* Sud EU-a donio je presudu u slučaju razlikovanja izravne i neizravne štete, što je i potvrdio u predmetima *Marinari* i *Kronhofer*. Odredba iz čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis ne obuhvaća neizravnu štetu. „Mjesto gdje se štetni događaj dogodio“ tako ne pokriva mjesto gdje je oštećenik pretrpio štetu nastalu nakon izravne štete iz druge države. Sud EU-a takvu odluku opravdava osiguranjem predvidivosti za tuženika kako bi isti mogao znati gdje može biti tužen. Kod neizravne štete, to mjesto bi moglo biti praktički bilo gdje. Predmeti *Zuid-Chemie* i *Kainz* odnose se na odgovornost za neispravne proizvode. Postavlja se pitanje gdje je mjesto uzroka štete u slučaju neispravnog proizvoda. Sud EU-a došao je do zaključka da je to mjesto gdje je došlo do oštećenja samog proizvoda što je zapravo mjesto gdje je taj proizvod proizveden.

Što se tiče mjerodavnog prava, u slučaju distancijuskog delikta može se primjeniti načelo mozaika tako da svaka odvojena šteta bude podložna pravu mjesta gdje je nastao taj određeni dio štete ili će se cjelokupna šteta podvrgnuti pravu jedne države. Uredba Rim II u čl. 4. st. 1. predviđa da se primjenjuje pravo mjesta u kojem je nastupila šteta, neovisno o tome u kojoj je državi nastao štetni događaj i neovisno o tome u kojoj su državi ili državama nastupile

neizravne posljedice tog događaja. U suštini, to je mjesto nastanka štete te se tako osigurava predvidivost mjerodavnog prava kako bi tuženik mogao znati po kojim će mu se pravu suditi.

Uredba Bruxelles I bis i Uredba Rim II razlikuju se u pogledu distancijskog delikta po tome što prva favorizira načelo ubikviteta dajući tužitelju izbor gdje će tužiti dok Uredba Rim II ograničava mjerodavno pravo u općoj odredbi na državu gdje je mjesto nastanka štete, iako je u posebnim odredbama stanje šarolikije. Izuzetak je bitno preklapanje uredbi u slučaju štete za okoliš.

POPIS KRATICA

čl. – članak

dr. – drugo

EU – Europska unija

ibid. – ibidem

id. – idem

loc. cit. – locus citatum

NN – Narodne novine

op. cit. – opere citato

sl. – slično

st. – stavak

tj. – to jest

ZOO – Zakon o obveznim odnosima

LITERATURA

I. Knjige

1. Bukovac Puvača, Maja, Slakoper, Zvonimir, Belanić, Loris, Obvezno pravo, Posebni dio II., Izvanugovorni obvezni odnosi, Novi informator, Zagreb, 2015.
2. Huber, Peter, Bach, Ivo, Rome II Regulation Pocket Commentary, Selier. European Law Publishers, 2011
3. Klarić, Petar, Vedriš, Martin, Građansko pravo – Opći dio, stvarno pravo, obvezno i nasljedno pravo, XIV. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2014.
4. Mankowski, Peter, Magnus, Ulrich, Brussels I bis Regulation (European Commentaries on Private International Law), 2015.
5. Sikirić, Hrvoje, Određivanje međunarodne nadležnosti Uredbe Vijeća br. 44/2001 od 22. prosinca 200. o sudskoj nadležnosti i priznanju i ovrsi odluka u građanskim i trgovačkim predmetima i hrvatski Zakon o međunarodnom privatnom pravu- sličnosti i razlike iz Vesna Tomljenović, Ivana Kunda, Uredba Bruxelles I: izazovi hrvatskom pravosuđu, Pravni fakultet u Rijeci, Rijeka, 2012.
6. Van Calster, Geert, European Private International Law, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2013.

II. Članci

1. Bouček, Vilim, Uredba Rim II – Komunitarizacija europskog međunarodnog deliktneog prava – Drugi dio: Opći poveznice deliktneog statuta Uredbe Rima II Harmonizacija hrvatskog MPP-a, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 45., 2008.
2. Tomljenović, Vesna, Posebna međunarodna nadležnost u sporovima izvanugovorne odgovornosti za štetu – neka otvorena pitanja tumačenja i kvalifikacije, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 19., Supplement, 1998.

III. Pravni izvori

1. Konvencija o nadležnosti i priznavanju te izvršavanju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, 1968., SL L 147/5, 30.10.2007.
2. Uredba (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (preinačena), SL L 351/1, 23.7.2011.
3. Uredba Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, SL L 12, 16.1.2001.
4. Uredba (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze, SL L 199/40, 31.7.2007.
5. Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15.

IV. Sudska praksa

1. Presuda *Rudolf Kronhofer v Marianne Maier i ostali*, C-168/02, EU:C:2004:364
2. Presuda *Zuid-Chemie BV v Filippo's Mineralenfabriek NV/SA*, C-189/08, EU:C:2009:475
3. Presuda *Handelskwekerij G. J. Bier B. V. v Mines de Potasse d'Alsace SA*, C-21/76, EU:C:1976:166
4. Presuda *Dumez France SA and Tracoba SARL v Hessische Landesbank i ostali*, C-220/88, EU:C:1990:8
5. Presuda *Flozin Lazar v Allianz SpA*, C-350/14, EU:C:2015:802
6. Presuda *Marinari v Lloyd's Bank*, C-364/93, EU:C:1995:289
7. Presuda *Andreas Kainz v Pantherwerke Ag*, C-45/13, EU:C:2014:7
8. Presude *eDate Advertising GmbH v X te Olivier Martinez i Robert Martinez v MGN Limited*, C-509/09 i C-161/10, EU:C:2011:685
9. Presuda *Fiona Shevill and Others v Presse Alliance SA*, C-68/93, EU:C:1995:61
10. Presuda *Wintersteiger AG v Products 4U Sondermaschinenbau GmbH*, C-523/10, EU:C:2012:220